

KAYIP SESLERİN İZİNDE

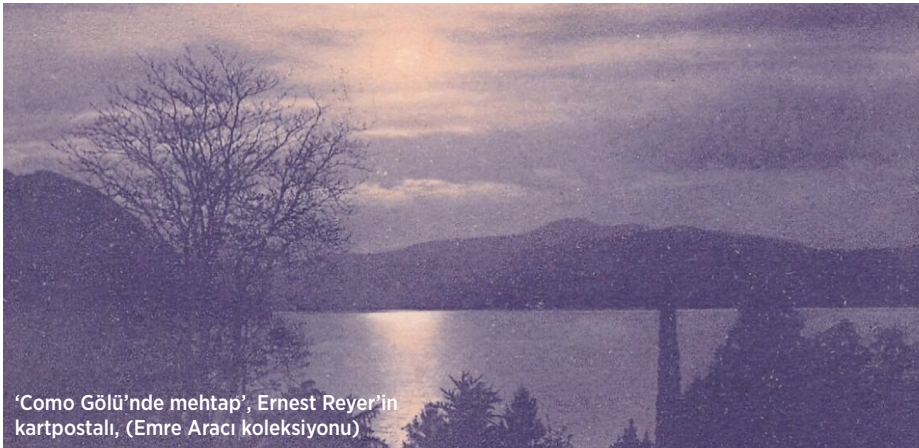
Emre Aracı

Doğumunun 200. Yıl Dönümünde Ernest Reyer'e "Selam"

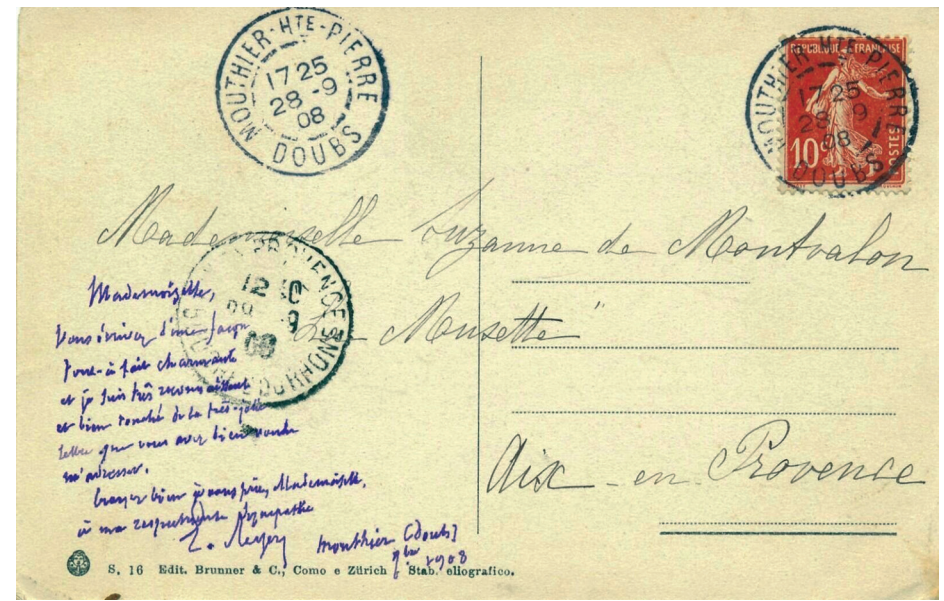
Emre Aracı, Fransız opera bestecisi Ernest Reyer'in doğumunun 200. yıl dönümünde koro ve orkestra için "Şark Senfonisi" olarak nitelenen, Cezayir'de geçirdiği yıllarının bir ürünü olan beş bölümlü *Le Sélam* adlı eseriyle anıyor.

1 Aralık 2023 Fransız opera bestecisi Ernest Reyer'in doğumunun 200. yıl dönümü; ama hiç kimselerde öyle telaşlı bir kutlama hazırlığı yok. Dergilerde sütun sütun yazılar çıkmayacağı gibi, herkes bir anda Reyer uzmanı da olmayacak. Ayrıca ona kasideler ya da nazireler de yazılmayacak; çünkü Reyer sönmüş bir yanardağ gibi unutulup gitmiş bir besteci. Oysa bir asır öncesinin arşivlerini, eski gazetelerini, kartpostallarını, opera kumpanyalarının repertuvarlarını, hatta çikolata paketlerinden çıkan "meşhur adamlar" dizisinin koleksiyon kartlarını dahi taradığımızda ortaya çok farklı bir tablo çıkıyor ister istemez. İnsanı şaşırtan, hayrete düşüren, imkânsız denebilecek türden bir

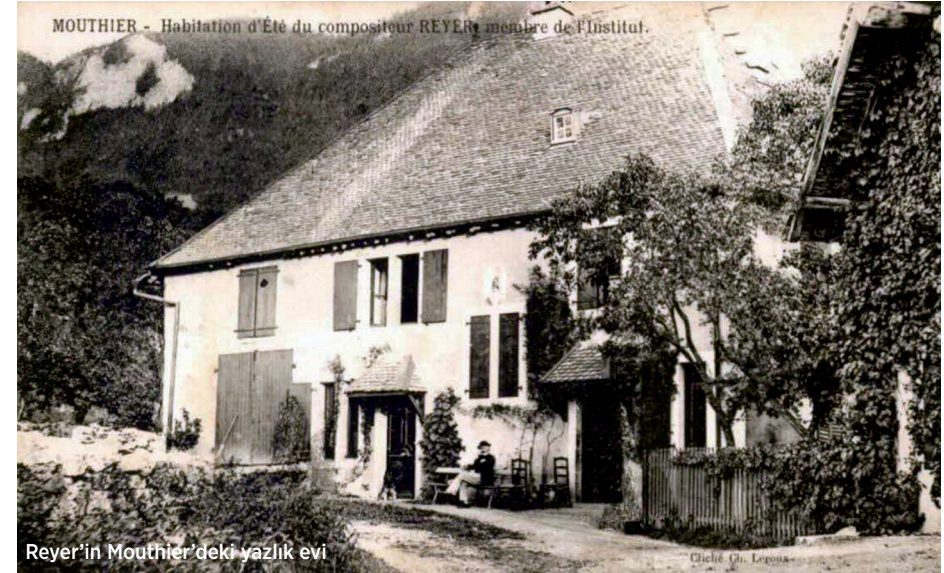
tablo. Bir bestecinin kaderinin nasıl da bir anda değişebileceğine dair ürkütücü bir tablo bu belki de. Bir o kadar da düşündürücü. Onun titrek el yazısıyla, vefatından sadece birkaç ay önce, kendisine bir hayran mektubu yazan Suzanne de Montvalon adındaki genç bir hanımefendiye yollamış olduğu kibar teşekkür kartpostalını elimde tutuyorum da kariyerinin zirvesine ulaşmış bu engin bestecinin yitik maneviyatına bir an için de olsa adım attığımı hissediyorum. "Gerçekten etkileyici bir dille yazıp göndermiş olduğunuz o güzel mektubunuz beni derinden etkiledi ve size çok minnettarım" diyor Reyer. Soğuk bir kış gecesinde kurumuş çıplak ağaç dalları arasından Como Gölü'ne bulutlar içinden ak-

'Como Gölü'nde mehtap', Ernest Reyer'in kartpostalı, (Emre Aracı koleksiyonu)

'Como Gölü'nde mehtap', Ernest Reyer'in kartpostalı, (Emre Aracı koleksiyonu)

Reyer'in Mouthier'deki yazlık evi

seden efsunlu mehtabın gümüş iz düşümünün monokrom bir fotoğrafının yer aldığı bu kartpostal hiç şüphesiz ki seçiminde 85 yaşındaki bestecinin romantizmini de gözler önüne seriyor.

Reyer kartpostalını 9 Ekim 1908'de Le-man Gölü'nün hemen kuzeyinde, Fransa'nın doğusunda bulunan tarihi ve doğal güzel-

likleriyle ünlü Mouthier köyünden yollamış. Zira besteci yazlarını buradaki şirin köy evinde geçirir kışları da Paris'e dönmüş. Hatta o devir Mouthier'deki yazlık evinin fotoğrafları da pek çok kartpostalı konu olmuş; hepsinin üstünde de "Besteci M. Ernest Reyer'in yazlık villası" yazarmış. Ama her nedense Aix-en-Provence'ta yaşayan bu

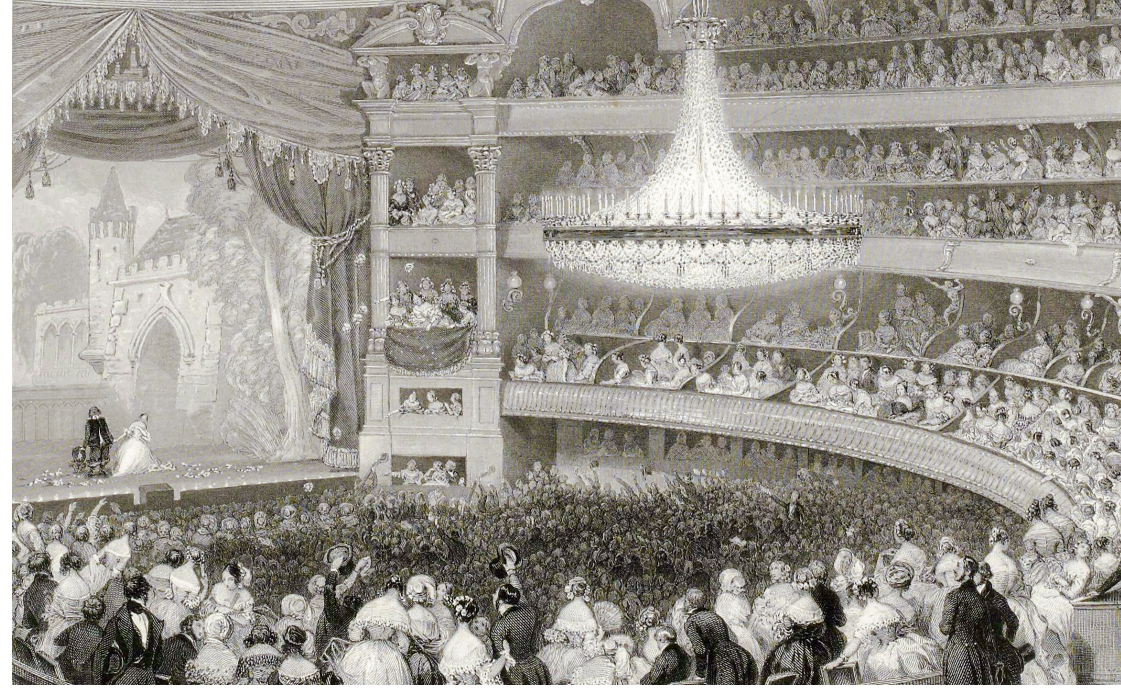

Amcası Antoine Verdilhon'a ithaf ettiği *Le Sélam*'ın Paris'te basılan şan ve piyano notası

genç hanıma Como Gölü'nün efsunlu ve mehtaplı kartpostalını yollamayı tercih etmiş. İyi ki de öyle yapmış, çünkü Reyer'in o titrete satırlarının nakşolduğu bu kart kaybolmuş bir devrin büyüsunü de mucizevi bir şekilde barındırıyor. Ernest Reyer'in yaşam öyküsü 1 Aralık 1823'te dünyaya gözlerini açtığı Marsilya'da başladı. Anne ve babası onun küçük yaşta müziğe karşı duyduğu ilgi karşısında pek memnuniyet göstermeseler de Marsilya Konservatuarı'nda eğitim almasına karşı çıkmadılar. Ancak 1839'da, Reyer 16 yaşına geldiğinde, onu müzikten uzaklaştırmak düşüncesiyle Cezayir hazinesinde muhasebe şefi olarak çalışan dayısının yanına Kuzey Afrika'ya yollamaya karar verdiler. Oysa Reyer buradaki dokuz yılını müzik bilgisini kendi kendine geliştirerek ve besteler yaparak

geçirecekti. 1848 devrimi sonrası Paris'e döndüğünde Ignaz Moscheles ve Johann Nepomuk Hummel'in de öğrencisi olmuş olan, Paris Konservatuarı profesörlerinden, besteci ve piyanist teyzesi Louise Farrenc'den dersler almaya başladı. Reyer bu devre sadece müzik camiası değil, edebiyat dünyasının renkli simalarıyla da dostluklar kurarak Gustave Flaubert ve Théophile Gautier ile tanıştı. Adını besteci olarak duyurduğu ilk eserini de zaten bu tanışıklığın sonucunda ve Cezayir'de geçirdiği yıllarının bir ürünü niteliğinde ortaya çıkardı. Koro ve orkestra için "Şark Senfonisi" olarak tanımlanan beş bölümlü bu eser *Le Sélam* idi.

Cezayir'de duyup gördükleri, doğunun havası ve renkleri sözlerini Gautier'nin yazdığı *Le Sélam*'da öne çıkan unsurlar arasındaydı. Eserin ilk seslendirilişi Paris'teki Théâtre-Italien'de (İtalyan Tiyatrosu) 5 Nisan 1850'de gerçekleşti. Mekke'den dönen hacıların betimlenmesinden Kahire'deki şenliklere kadar, ezan sesinin yankılandığı Doğu yaşamının farklı tablolarını tasvir eden, koro ve orkestraya soprano, tenor ve bariton sololarının eşlik ettiği bu koral senfoniye kritikler doğal olarak Félicien David'in 1844 tarihli *Le Désert*'i (Çöl) ile kıyaslamakta gecikmediler. Ancak Reyer'in 1909'da ilk biyografisini yayımlayan Adolphe Jullien'e göre besteci David'in bu eserini hiç duymamıştı ve tanımıyordu. Reyer'in savunmasına gelen ise 13 Nisan 1850 tarihli *Journal des Débats*'daki yazısında onu bir hayli öven ve *Le Désert*'de yapılan bu kıyaslamaya da acıklıca bir göndermede bulunan Hector Berlioz oldu: "Théophile Gautier'nin şiiri gibi *Le Sélam*'ın cennet kuşunun tüyleri havasında parlayan, göz kamaştıran ve parıldayan, uyumlu kaprislerle dolu müziğini öveceğim. Monsieur Reyer'i, şiddetli enstrümanları, şiddetli armonileri ve şiddetli modülasyonları ölçülü bir şekilde kullanmış olmasından ötürü övgüyle anacağım. Orkestrası narin, hülyalı, yatıştırıcı ve yalın.

Le Sélam'ın ilk olarak seslendirildiği Paris'teki İtalyan Tiyatrosu

Ama Félicien David'i ilk olarak *Le Désert*'i yazma konusunda zekâlı davrandığı için daha da fazla övgüyle anacağım; çünkü eğer ikinci sıraya gelmiş olsaydı, muhakkak ki *Le Sélam*'ı taklit etmekle suçlanırdı".

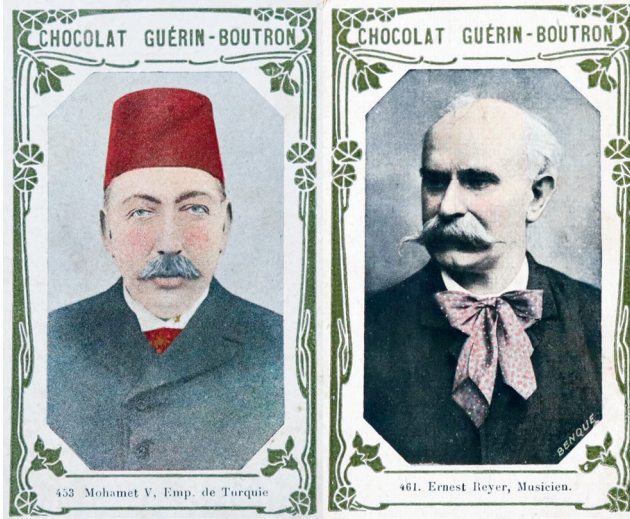
Böylesine eşi benzeri olmayan senfonik bir eserde kulağına gelen tınıların renkli dokusunu "cennet kuşunun tüyleri havasında parlayan" bir müzik olarak tasvir edebilmek herhalde Berlioz gibi bir dehanın kaleminden çıkabilirdi. Reyer senfoniye notasının basılmasını sağlayan amcası Antoine Verdilhon'a ithaf etti. Günümüzde çeşitli konser kayıtları da mevcut olan *Le Sélam*'ı her ne kadar Adolphe Jullien yer yer "zayıf ve kırılğan" bir debü eseri olarak tanımlasa da Berlioz'un övgüsünde haklı olduğu daha senfoninin o hülyalı ve yalın ilk ölçülerinden derhal anlaşılıyor. Bense 5 Nisan 1850'deki prömiyerde İtalyan Tiyatrosu'nu dolduran o müziğin dinleyici üzerindeki etkisini merak ediyorum; Louis Napoléon Bonaparte'ın Cumhurbaşkanı olarak İkinci Cumhuriyet'in başında bulunduğu ve henüz kendisini III. Napolyon olarak imparator ilan etmediği,

Baron Haussmann'ın bugün bildiğimiz geniş bulvarlı o ikinci imparatorluk başkentini yaratmadığı o Paris'e Doğu'nun rüzgarını müziğiyle getiren Reyer'in o görkemli tiyatrodaki hissiyatını. İtalyan Tiyatrosu o yıllar Salle Ventadour olarak bilinen tiyatro binasında yerleşti. Burası sadece opera gösterileri için değil, Reyer'in eserinde de olduğu gibi zaman zaman konserler için de kullanılan bir mekândı. Hatta 7 Ocak 1842'de Rossini'nin *Stabat Mater*'inin prömiyeri burada gerçekleşmişti. Wagner *Uçan Hollandalı*, *Tannhäuser*, *Tristan und Isolde* ve *Lohengrin*'den seçme bölümleri 1860 yılının Ocak ve Şubat aylarında verdiği konserlerde burada idare etti. Verdi ise *Requiem*'inin Paris prömiyerini 30 Mayıs 1876'da bu sahnede yönetti.

7 Nisan 1850 tarihli *Revue et Gazette Musicale de Paris* dergisinde çıkan konser kritiğine bakılırsa Ernest Reyer *Le Sélam*'ı notaya dökmeye önce *Sultan Ahmet* adında bir de şarkı bestelemişti ve bu şarkı "yerel renklerin özelliğine sahip olmasının yanı sıra aşk, hüznü ve tutku dolu olup, hayal

Reyer 17 Ekim 1886'da Berlioz heykelinin açılışında konuşma yaparken

Sultan Reşad ve Reyer'in 'Guerin-Boustron' serisinde portreleri (Emre Aracı koleksiyonu)

güçlüyle yoğrulmuş küçük bir dram" idi. *Sultan Ahmet*'in notası nerede bilmiyorum, ama acaba Reyer, gün gelip de, portre fotoğrafının 1775'te kurulmuş olan Guerin-Boustron çikolatlarının ambalaj paketlerinden çıkan meşhur adamlar serisinde, Sultan II. Abdülh-

amid ve Sultan Reşad'ın portreleriyle birlikte, koleksiyoncular tarafından saklanacağını bilebilir miydi? Doğu'nun egzotik seslerini senfonisinde böylesine ölümsüzleştiren bir besteci için bu ne de beklenmedik bir anma olmalıydı. Hatta aynı koleksiyonda Berlioz da onurlandırılmıştı ve *Symphonie fantastique*'in bestecisinin ölümünden sonra 17 Ekim 1886'da Paris'in Vintimille Meydanı'nda dikilen heykelini geniş bir katılımcı kitlesi karşısında törenle açan da Reyer'den başkası değildi. Onu ölüm döşeğinde teselli eden, "Artık eserlerimi seslendirecekler" dediğini duyan da Reyer olmuştu. Vefatından sonra düzenlediği büyük çaplı festival konserleriyle Berlioz'un dehasını tanıtan da oydu.

Le Sélam Reyer'in kariyerinde henüz bir başlangıç idi. Doğuya olan ilgisini taçlandıran ilk başarılı eseri ise üç perde ve yedi tabloda oluşan *La statue* (Heykel) adlı operası olacaktı. Prömiyeri 11 Nisan 1861'de Théâtre-Lyrique'te gerçekleşti ve başarısı ertesi yıl bestecisine "Légion d'Honneur" nişanını getirdi. *Le Sélam* gibi Doğu'nun egzotik dünyasından ilham almış olan *La statue* operasının konusu *Binbir Gece Masalları*'ndan adapte edilmişti. Nick Fuller'ın "MusicWeb International" website-

sinde Reyer'in kariyerini detaylıca anlattığı kapsamlı makalesinde de belirttiği gibi *La statue* Gounod'nun *Faust*'u kadar başarılıydı ve iki yıl boyunca sahnelendi. Georges Bizet'e göre ise opera Fransa'da yazılmış en dikkat çekici eserd. Temsillerde orkestrada timpani çalan Jules Massenet ise Reyer'in partiyonuna hayran kalmıştı. Johann Strauss dahi operadan bir kadriil yaratmakta gecikmedi. Reyer'in bir sonraki operası da yine bir heykel hakkındaydı ve konusu Efes'te geçiyordu. *Erostrate* operası ilk olarak 21 Ağustos 1862'de Baden Tiyatrosu'nda sahnelenmiş, Paris prömiyeri ise dokuz yıl sonra 16 Ekim 1871'de gerçekleşmişti, ancak *La statue* kadar beğeni görmeyecekti. Oysa Prusya Kraliçesi Augusta, Baden Tiyatrosu'ndaki temsilinden sonra *Erostrate*'den o kadar etkilenmişti ki Reyer'e besteci Giacomo Meyerbeer aracılığıyla Kırmızı Kartal nişanını yollamış, Reyer de operasını Kraliçe'ye ithaf etmişti. Hummel'in öğrencisi olmuş Kraliçe Augusta ne de olsa çok iyi bir müzik eğitimine sahipti.

Reyer, Berlioz'a duyduğu hayranlık kadar Wagner'e de derinden bir saygıyla bağlıydı. Hatta *Tannhäuser*'in 1861'de Paris'teki temsilinden sonra çıkan sokak kargaşalarının ardından onun kuvvetli bir savunucusu oldu ve bu görüşünden de hiç bir zaman vazgeçmedi. 1884'te Brüksel'de ilk defa sahnelenen *Sigurd* operası da "Siegfried ve Brunehild" efsanesini konu almasıyla onun Wagner'in dünyasına olan yakınlığını gösteriyordu. Ancak *Sigurd* Ring operalarından ziyade *Lohengrin*'in etkisi altında ortaya çıkmıştı. Reyer'in 1890 tarihli son operası *Salammbo* ise Gustave Flaubert'in aynı adlı romanı üzerine kurgulanmıştı ve *Sigurd*'dan daha da fazla Wagner'in ses paletine yakındı.

Evinin Şark köşesinde Ernest Reyer, (Dornac, Revue encyclopédique, 1 Ocak 1892)

Ernest Reyer operaları kadar Berlioz gibi *Journal des Débats*'daki kritik yazılarıyla da tanınıyordu. *Aida*'nın 24 Aralık 1871'deki Kahire prömiyerinde de hazır bulunmuştu. O zaman gençlik yıllarından aşına olduğu, evlerinin dekoruna da hakim olan, Doğu'nun bütün görkemi yine ruhunda bir anda canlanıvermiş ve kaleminden şu satırlar dökülmüştü: "Kaderimizden kaçamamak ne talihsizlik! Kendimi bir tiyatroya kilitlemek yerine mağaralar ve şelalelerle, köşkler, belvederler, yeşil çimenlerle çevrili, rustik köprüler ve göller, güzel ağaçlar ve mis kokulu çiçeklerle, gaz lambalarıyla süslü Azbakeya Bahçesi'nde bir akşam yürüyüşüne çıkmak bana çok daha tatlı gelirdi", (Ernest Reyer, *Notes de musique*, Paris, 1875, s. 212). Böylesine romantik, tabiat seven, hassas bir bestecinin müziğine hayranlık duyan bir dinleyicisine mehtaplı bir Como Gölü kartpostalı yollaması kaçınılmazdı elbette. Doğununun 200. yıl dönümünde selamlanması ve unutulmaması gerektiği kadar kaçınılmaz...

Emre Aracı'nın Andante'deki geçmiş yazılarının tamamına www.emrearaci.weebly.com adresinden ulaşabilirsiniz.